

Corectura aparține autorului.

© 2021 Autor

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate autorului. Orice reproducere integrală sau parțială, prin orice procedeu, a unor pagini din această lucrare, efectuate fără autorizația autorului este ilicită și constituie o contrafacere. Sunt acceptate reproduceri strict rezervate utilizării sau citării justificcate de interes științific, cu specificarea respectivei citări.

© 2021 Author

All rights reserved. This book is protected by copyright. No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, photocopying, recording or otherwise, without written permission from the copyright owner.

Editura SITECH face parte din lista editurilor românești acreditate de CNCSIS și de asemenea face parte din lista editurilor cu prestigiul recunoscut de CNCS, prin CNATDCU, pentru Panelul 4.

Editura SITECH Craiova, România
Aleea Teatrului, nr. 2, Bloc T1, parter
Tel/fax: 0251/414003
E-mail: office@sitech.ro / editurasitech@yahoo.com

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CHIVU, IULIAN

Orient și orientalism : antologie de autor / Iulian Chivu. - Craiova: Sitech, 2021

ISBN 978-606-11-7962-6

821.135.1-31

ISBN 978-606-11-7962-6

IULIAN CHIVU

ORIENT
ȘI
ORIENTALISM

- antologie de autor -

Editura SITECH
Craiova, 2021

Cuvânt introductiv	5
Notă asupra ediției	9
Fluxuri și refluxuri	12
Noemă și noeză într-o judecată geopolitică	23
Distopii și insurgențe ale spiritului contemporan	34
Occidentul impune piața, Orientul o gândește	38
Ezoterismul lui Chatterji și antroposofia lui Steiner	47
Cosmologia lui Steiner și metafizica lui Guénon	56
Rudolf Steiner – antroposofismul începutului de veac XX în conferințele müncheneze –	66
Ființa căutată și Ființa care se caută	72
De la <i>Adhyavasaya</i> la <i>Weltanschauung</i>	78
Transgresări conceptuale – de la <i>Atman</i> la <i>Dasein</i>	85
<i>Sinele</i> , dinspre Orient spre Occident	95
Concept și conceptualizare vedantină	104
Cunoaștere și Adevăr în Hinduism	120
Reprezentări ontofanice universaliste: <i>Shivaismul</i> – zeul și autoritatea	128
Reprezentare și conceptualizare în filosofia Upanișadelor	138
Eroul în India vedică	148
<i>Bhagavad-Gītā</i> . Rațiuni ale valorilor morale	155
Marile religii și orizontul lor escatologic	162
Difuziuni ale spiritului oriental	190
<i>Mahābhārāta</i> . Povestea lui Nala	199
Înțeleptul Nārada înfruntă timpul	217
<i>Mic dicționar sanscrit</i>	220
<i>Indice selectiv de nume</i>	229
Iulian Chivu – opera	235

Fluxuri și refluxuri

Am valorificat și cu alte prilejuri informații dintr-o lucrare a lui Georges Dumézil¹, *Mythe et épopée, I. L'idéologie des trois fonctions dans les épopées des peuples indo-européens* – Gallimard, 1968, căreia am putea să-i adăugăm și alte titluri la fel de interesante din opera orientalistului (*Mitra-Varuna, essai sur deux représentations indo-européennes de la Souveraineté* -1940; *Aspects de la fonction guerrière chez les Indo-Européens* -1956; *Heur et malheur du guerrier, aspects de la fonction guerrière chez les Indo-Européens* - 1969; *Le verbe oubykh, études descriptives et comparatives* -1975 etc.).

Aceste lucrări, mai mult decât altele, relevă o serie de fluxuri și refluxuri culturale demonstrate inclusiv în celebrul catalog internațional al poveștilor al lui Antti Aarne și Stith Thompson, *The Types of International Folktales*².

Pe aceeași temă, reluăm și de această dată, dintr-o altă

¹ Dumézil, G. (1898 – 1986), filolog, etnolog și istoric al civilizațiilor, și-a început cariera universitară la Varșovia, ca lector. Își ia doctoratul cu teza *Le Festin d'Immortalité* (Festinel nemuririi) ale cărei trimiteri se referă la mitologiile indo-europene. Cariera sa universitară continuă la Istanbul (1925-1931), apoi la celebra Universitate din Uppsala (Suedia), după care se întoarce în Franța, la *École pratique des Hautes Études* unde se ocupă de studiul comparat al religiilor indo-europene. Până la pensionare (1968), timp de 19 ani, ocupă la *Collège de France* o catedră special creată pentru el, axată pe civilizația indo-europeană. Mai predă încă trei ani după pensionare în SUA, iar în 1978 este ales membru al Academiei Franceze la propunerea lui Claude Lévi-Strauss. Lucrarea *Mit și epopee* cunoaște mai multe ediții, în 1993 fiind tradusă și în limba română (Gabriela Creția, Francisca Băltăceanu și Dan Slușanschi), urmându-i în traducerea lui Petru Creția *Zeii suverani ai indo-europenilor*, apoi *Uitarea omului și onoarea zeilor, Cele patru puteri ale lui Apolo* (ambele în traducerea lui George Anania) precum și *Căsătorii indo-europene; Cincisprezece chestiuni romane* (traducerea Mihaelei Paraschiv).

² Lucrarea, care promovează metoda geografică în folcloristică, a fost începută de finlandezul Antti Aarne (1867- 1925), care publică în 1910 *Folktales Types*, apoi este continuată de americanul Stith Thompson (1885-1976).

perspectivă însă, câteva interferențe care pun în evidență că pe plan cultural asimilările și schimburile de valori s-au făcut la modul tacit, nu fără bariere și fără asimilări, predilect dinspre Orient spre Occident, spre deosebire de ideile filosofice și cu atât mai mult de cele religioase ale căror confruntări au cunoscut adeseori tensiuni zgomotoase.

Modelul indian, afirmat cu peste 1500 de ani î.Hr. printr-o serie de scrieri bine conturate ca structură, organizase o societate în patru caste riguros determinate (*brahmana, kshatriya, vaishya, sudra* și chiar *paria*, aceasta din urmă mai puțin recunoscută), iar *Vedele* făceau distincție clară între cele patru etape ale ciclului vieții (*Ashrama*), axate pe desăvârșirea etică. Ele începeau cu etapa uceniciei (*inițiativă*), apoi etapa casnică (în sensul funcției de perpetuare), continuau cu semiretragerea (îndepărtarea de partea materială a vieții) și se încheiau cu renunțarea (echivalentă brahmanului). Simultan cu ele se formau principalele virtuți morale: sinceritatea (*satya*), dăruirea (*dana*), abținerea (*dama*), privațiunile (*tapas*), fidelitatea (*himsa*), în sensul de integritate corporală³.

Soliditatea, omogenitatea și verticalitatea sistemului de reprezentări și de principii hinduse, cu antecedente dravidiene insuficient identificate, dar cu certitudine asimilate, aveau să se rezume în două principii esențiale: *Dharma* (datoria) și *Karma* (acțiunea, efectul), din care decurgeau plăcerea (*sukha*) și durerea (*dukkha*). Acestea se reflectau în patru mari scopuri umane: *Artha* (interesele materiale), *Kama* (plăcerea), *Dharma* (datoria socială) și *Moksha* (eliberarea), în bună parte legate de cele patru etape ale vieții.

Această structură sistemică de principii face ca la indieni, cu tot politeismul lor, între religie și morală să fie excluse tensiunile și contradicțiile așa cum se vor manifesta în Occident nu numai în epoca modernă, cu toate că și grecii avansau ideea că virtuțile sunt garantul legăturii indestructibile dintre om și divinitate, după cum

³ Upanișadele vorbeau numai despre trei virtuți esențiale: *Damyata* (stăpânirea de sine), *Datta* (dăruirea sau sacrificiul) și *Dayadhvam* (compasiunea)

spune Platon, definind și el patru virtuți esențiale, respectiv *înțelepciunea, vitejia, prudența și dreptatea*, cărora Plotin le adaugă mai târziu cele trei virtuți creștine: *credința, nădejdea și iubirea*. Că sistemul indian ar fi precedat celelalte sisteme din istoria civilizațiilor este îndoielnic pentru o parte dintre cercetători.

De pildă, Richard Laurence (1760–1838), arhiepiscop irlandez de Cashel în 1822, distins profesor de ebraică și canon de *Christ Church*, Oxford, în 1814 a realizat prima ediție englezească a *Cărții lui Enoh* din limba etiopiană și, judecând după descrierea celei mai lungi zile a anului, crede că autorul textului, Enoh, va fi trăit probabil în zona Caucazului de Nord sau poate a Carpaților, nicidecum în Palestina, iar această carte ar fi mult mai veche decât cea a lui Noe. Teza lui despre genealogia reptilo-umană în zona carpato-caucaziană se subsumează celei a descendenței hittite, feniciene, scitice și tracice a arienilor.

El consideră că din zona caucaziano-carpato-alpică arienii ar fi coborât spre câmpiile Sumerului și mai apoi pe meleagurile Nilului. Teza este însușită și de istorici oficiali care consideră că civilizația și religia hindusă au apărut printr-o migrație masivă a arienilor către valea Indului, prin jurul anului 1550 î.Hr., ocazie cu care a fost introdusă limba sanscrită în India și, odată cu ea, textele vedice.

Exploratorul britanic Laurence Austine (1854-1938), căruia îi datorăm o serie de lucrări publicate în urma acestor expediții⁴, a continuat și el aproximativ pe aceeași linie. El crede că primului rege al Indiei, consemnat de istorie și menționat în *Mahabharata*, a fost arian și a fost totodată și ultimul rege istoric al hitiților. Un al doilea val de migrație, potrivit aceleiași surse, s-ar fi derulat în sens invers,

⁴ *Buddhism of Tibet or Lamaism, With Its Mystic Cults, Symbolism and Mythology and in Its Relation to Indian Buddhism* (1895); *Among the Himalayas* (1899); *Lhasa and Its Mysteries-With a Record of the British Tibetan Expedition of 1903-1904* (1905); *Aryan Origin of the Alphabet* (1927); *The Makers of Civilization* (1929); *Sumer-Aryan Dictionary. An Etymological Lexicon of the English and other Aryan Languages Ancient and Modern and the Sumerian Origin of Egyptian and its Hieroglyphs* (1927).

prin triburile khazare, în sec. al VIII-lea d. Hr. Khazarii erau convertiți la religiile evreiești, adepți poate ai unuia din *Talmudele* care au circulat în timpul stăpânirii babilonene, după care evreii nu au mai avut împărați.

Khazarii s-au îndreptat spre stepele ruse, orientându-se apoi spre ținuturile baltice ale Estoniei și Lituaniei, tocmai secvența pe care o prinde și Georges Dumézil în lucrarea despre care vorbeam la început.

Zei indieni, potrivit immurilor vedice, ne prezintă un Indra irascibil, care îl provoacă pe Varuna și-l amenință că-i va distruge tot ceea ce stăpânește, tot așa cum fac și zeii greci în Olimp, dar și balticii *Odin* și *Porr* care, potrivit lui Harbadsjadri din Edda, se confruntă într-un dialog plin de injurii⁵. Reprezentările de tip cosmogonic difuzează dinspre Orient spre Occident și în cazul zeiței *Pritvi* (zeița pământului), similară *Demetrei* ori *Cibelei*.

Ea este o *Aditi* care stăpânește peste trei ceruri și trei pământuri, adică este o Trimundi, reprezentare conservată și în unele povești consemnate în *Folktales Types*. Tot o astfel de legătură este și aceea dintre immurile către *Ușas* sau *Aurora*, și ea nevoită să suporte capriciile infatuatului Indra, și *bocetul Ziorilor*, din folclorul funerar românesc, ori *colinda Ziorilor*, din tradiția de Crăciun.

Un alt motiv consemnat și el de Antti Aarne și Stith Thompson alături de multe altele urmărite și de Dumézil este și cel al frumoasei *Sukanya*, soția ascetului *Cyavana*, ispășită de *Asvini* cu promisiunea de a-i întineri soțul. Odată scos întinerit din apele lacului miraculos, *Cyavana* este identic la înfățișare cu cei doi *Asvini*, însă supusă probei cunoscute din multe basme occidentale *Sukanya* îl va identifica pe *Cyavana* alături de care va rămâne timp nemăsurat.

Alte motive relevate de G. Dumézil, care exced simplei circulații folclorice, se suprapun însă unor motive biblice bine cunoscute. De pildă regele regilor din Mahābhārata, *Yayati*, atinge desăvârșirea și își asigură un loc etern în ceruri, numai că la un moment dat este pătruns de un stupid impuls de orgoliu. Indra, însă, îi citește în suflet

⁵ Dumézil, G.; *op. cit.*, p.196

și îl alungă din mijlocul celor mai distinși *rși* pe motivul disprețului pe care îl simțea pentru sterilitatea unei astfel de existențe. Interpelat de Indra, acesta nu-și schimbă gândurile nici sub amenințarea întoarcerii printre oamenii buni. Pe aceeași temă, se pot face legături între bogatul generos *Vasumanas* și pilda evanghelică a tânărului bogat (*Marcu*; 10.21).

Sistemul vedic a continuat să se explice și mai târziu, unele elemente ale acestuia regăsindu-se și în marile religii ale lumii, ca de pildă în Creștinism, așa cum ar fi trinitatea vedică *Agni-Vaiu-Surya* (vs. *Tatăl, Fiul, Sf. Duh*). Circulația motivelor mitice, a celor religioase, ca și a elementelor lingvistice indo-europene au urmat căi care nu totdeauna se suprapun.

Mircea Eliade⁶ găsește astfel elemente diluviene prebiblice în *Epopoea lui Ghilgames*, databile din timpul lui Assurbanipal (sec. VII î.Hr.), în timp ce potopul iudaic este o compilare nu mai veche de sec. IV î.Hr., ceea ce întărește convingerea că „a trebuit să așteptăm lucrarea medicului francez Jean Astruc (1684-1766), publicată sub titlul de *Conjectures sur les mémoires originaux dont il parait que Moïse s'est servi pour composer le livre de la Genèse* (1753), ca să cadă prejudecata unei origini divine a *Bibliiei*”⁷.

Eliade demonstrează cu o comparație textuală a două surse ale *Hexateuchului* pe seama elementelor iahviste și a celor iehoviste ca să ajungă la concluzia că în documentul iahvist, care îi precede celui iehovist, potopul se apropie mai mult de modelul caldeian decât de cel elohist (ex: „Utnapiștim depune 7 vase de sacrificiu pe muntele unde s-a oprit corabia” – *Ghilgames*; „Noe e vestit cu 7 zile înainte de potop, ia cu sine 7 perechi de fiecare animal curat, la intervale de câte 7 zile dă drumul porumbeilor” – documentul iahvist). În continuare, M. Eliade exprimă ca și Dumézil convingeri potrivit cărora literatura indiană a adus serioase influențe în cultura universală și în special în mai toate școlile filosofice.

Și în planul religiilor se pot semnala astfel de legături

⁶ Eliade, M.; *Morfologia religiilor*, ed. a II-a, Ed. Jurnalul Literar, 1993.

⁷ *op. cit.*, p.19

inclusiv între religia indiană și cea mozaică, unele dintre acestea lincând subiectul unor studii care au luat în calcul în chip prioritar datele istoriei, așa cum a fost de pildă reputatul bibliolog german, protestantul Julius Wellhausen (1844-1918). Alte rădăcini biblice vin dinspre literatura antică egipteană, așa cum s-ar judeca, de pildă, unele asemănări dintre *Pildele lui Solomon* și textul egiptean *Amen-em-ope* din care reproducem doar un exemplu din atâtea posibile: „Pleacă urechea ta și ascultă cuvintele celor iscusiți și inima ta îndreapt-o spre știința mea” (*Solomon*;17), respectiv „Pleacă urechea tu, ascultă ce îți voi spune, îndreaptă inima ta spre înțelegerea lor” (*Amen-em-ope*;1) sau, în *Cartea morților* egipteană, la judecata lui Osiris, cel răposat se mărturisește: „Nu am ucis, nu m-am lăsat înduplecat spre omor. Nu am fost desfrânat în sanctuare, nu am furat, nu am mințit”, vizavi de *Decalog*: „Să nu ucizi! Să nu fii desfrânat! Să nu furi! Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău!” (*Exodul*: 20; 13-16).

Legăturile și mai ales confruntările religioase au continuat să se extindă însă odată cu apariția Creștinismului, un adevărat test pentru cele mai multe religii vechi. Mircea Eliade, unul dintre cei mai buni cunoscători ai cultelor hinduse, ne dă un exemplu⁸, acela al unui mare mistic indian, Sadhu Sundher Singh, care a fost întrebat ce l-a convertit la Creștinism. Acesta ar fi răspuns că l-a găsit pe Christos.

Interlocutorul său însă insistă să afle ce nu-i oferea vechea lui credință în doctrină sau în principii și ce-i oferă în schimb cea nouă. Sadhu răspunde invariabil: „Nu este nici principiu, nici doctrină; este Iisus Christos”, în sensul său de orizont credibil în ființă și în duh, ceea ce este uimitor pentru un hindus, știut fiind că Hinduismul, dezvoltat într-o mulțime de școli filosofice și mistice, a continuat să evolueze până în zilele noastre.

Misterul proliferării unor școli mistice sau religii cum ar fi de pildă buddhismul și jainismul este că ele derivă fără contradicții esențiale unele din altele, pe criteriul aceluiași temelii subliniate de

⁸ Eliade, M.; *Tainele Indiei – texte inedite*, Ed. Icar, f.a., p. 126

*Rig Veda*⁹, însă Islamismul și Creștinismul au fost introduse de ocupanți nu fără a declanșa o reacție de respingere din partea fundamentalistilor buddhiști, amintite inclusiv de indianiștii occidentali¹⁰, sau din partea jainiștilor¹¹. Însă astfel de confruntări au cunoscut și celelalte mari religii.

Islamismul, socotit în egală măsură religie, ordine socială și civilizație, este astăzi împărțit de circa un miliard de adepți (cam a șasea parte din populația lumii), numeroși dintre ei convertiți la această religie doar într-un singur secol, cel de după moartea lui Mahomed, și astfel Islamismul ajunge până în Spania, Galia, Africa de Nord, în Egipt și în Maghreb¹².

Și el a fost zdruncinat serios de o serie de asasinat în lupta pentru putere (de pildă cele din sec. VII d. Ch.), după ce în sec. II se afirmase o școală separatistă de teologie speculativă, cea a *kalām*-ului și după separația șiiților de sunniți (aceștia continuând să rămână majoritari; *sunna* = drumul). Pe de altă parte, după cum se știe, nici Creștinismul nu a fost scutit de schisme și de contradicții asupra cărora nu este cazul să insistăm aici, fiindcă ne interesează mai mult circulația ideilor religioase și filosofice între Orient și Occident, sub genericul dialogului indo-european. Însă nu putem să nu amintim și de aici evenimentele din timpul Patriarhului Constantinopolului Acachie (471-489), *Henoticonul*¹³ și conflictul dintre Orient și Occident.

De aici, lucrurile au evoluat cu intermitențe și contradicții

⁹ „La origine, tenebrele acopereau tenebrele, tot ceea ce se vede nu era decât un val inform. Închis în vid, Unu, accedând la Ființă, a luat atunci naștere prin puterea căldurii. S-a dezvoltat mai întâi dorința, primul germene al gândirii. Căutând prin meditație, în sufletele lor. Înțelepții au găsit în non-ființă, locul Ființei” (*Rig Veda*; X, 129)

¹⁰ Silburn, L.; *Le Bouddhisme*, Paris, 1977 sau Bechert, H. și Gonbrich, R.; *Le Monde du bouddhisme*, Paris, 1984 etc

¹¹ Religie a așa-zișilor *Învingători*, o religie austeră și deosebit de riguroasă care mai numără și astăzi peste trei milioane de adepți.

¹² Brosse, J.; *Maeștrii spirituali*, Ed. Albatros, Buc. 1992.

¹³ Schismă care poartă numele lucrării publicate la începutul sec. al VI-lea de Zenon, scrisă în intenția de a grăbi stingerea conflictului dintre ortodocși și monofiziți, declanșat după Sinodul calcedonian.

multă vreme. De acum, împărații bizantini vor fi încoronați numai cu acordul patriarhului, învățătura adoptată la Calcedon nu va fi asimilată de Biserică, ea fiind mai degrabă o negație a tezelor creștine anterioare, ceea ce mulțumea doar un număr mic de antiohieni, pe moderații de la Constantinopol și pe misionarii romani, în schimb Sinodul de la Calcedon era considerat de creștinii egipteni o trădare, opinie pe care vor împărțași-o și sirienii care ajung să afirme chiar că se încearcă o reabilitare a lui Nestorie. Iar după Zenon (425 – 491 d. Hr.) și după Anastasius (491-518 d.Hr.) proliferază monofizismul, când Biserica din Constantinopol se izolează astfel pentru mai multe decenii, în timp ce aliații calcedonienilor prindeau teren, aceștia fiind papii de la Roma, și se ajunge la schisma acachiana ce se va stinge la 518 d. Hr. Simultan, în Orientul Mijlociu, creștinii arabi supraviețuiesc în mijlocul Islamismului în chip special ținând seama de emulația ideilor filosofice, științifice, a progreselor matematicii de acolo, uitați de creștinii occidentali care văd în Orientul Apropiat doar Islamism exclusivist și care uită că, în fond, religia creștină s-a născut în Orient. Tradiția creștină în zona arabă continuă în trei direcții: direcția *melkită* (profund calcedoniană, promovează cele două firi ale lui Iisus), *iacobită* (monofizită, împărțită de copti și armeni) și *nestoriană* (adeptă a două ipostaze și a două firi ale lui Christos, împărțită de asirieni).

Cea mai reprezentativă pentru Creștinismul oriental este Biserica coptă din Egipt, dar și Biserica asiro-caldeeană, cea siriacă și cea maronită, din Liban.

Aceste biserici au rezistat în context islamic inclusiv din cauza deschiderii limbii arabe spre menținerea unității creștinilor de aici, din cauza legăturilor acestora cu lumea bizantină, precum și prin implicarea creștinilor arabi mai ales din sec. al XIX-lea în problema Orientului pe relația acestuia cu Anglia, Franța, cu Rusia și chiar cu Statele Unite. Lucrurile sunt aprofundate cu competență de Stelian Gomboș într-un eseu despre *Creștinismul arab ca tradiție și teritorialitate*, în cadrul aceluiași dialog indo-european.

De adăugat însă că acest dialog este complex, derulat pe multe paliere și ajunge până la nivelul lingvistic, despre care am mai vorbit și cu alte prilejuri¹⁴. Din acest plan, vom ilustra cu un singur exemplu, luat la întâmplare: πρόβια, subst. grec care în limbajul religios se apropie în latină de *providentia*, iar în limba română de *pronie* (dar, voința lui Dumnezeu, grija Lui pentru Ființă), προνοέω – a cunoaște din nainte; πρό (prefix de derivare savantă)+ νοέω (a cunoaște), cu radicalul în voûç (intelect, rațiune), cu uz filosofic în *noeză* (perceperea realității, la Husserl).

O preocupare specială pentru acest dialog a susținut-o Karlfried Graf Durckheim (1896-1988), fondatorul unui Centru de formare și întâlniri de psihologie existențială, cele 20 de cărți ale sale¹⁵ fiind de fapt temelia studiilor de interferență dintre *Meister Eckhart* (tradiția mistică creștină) și *Zen* (*Calea directă spre Satori*, al cărei nume se trage de la Școala *Soto*, inițiată de niponul Dōgen, după moartea lui Myōzen, când rămâne în tovărășia maestrului chinez Ju-jiing). În practica lui profesională avea să constate că una dintre suferințele fundamentale ale omului ar fi aceea de a-și rămâne străin sieși și de a nu putea fi în esența lui adevărată.

Să nu uităm, în schimb, rolul evreilor în promovarea temelior Creștinismului pretutindeni în istoria și în exodul lor. Primii creștini au apărut în rândul populației palestiniene printre care se aflau și etniile semite. De aici, Creștinismul s-a extins spre popoare politeiste precum grecii ori romanii, cu toată confruntarea dintre vechiul rit iudaic și discipolii lui Iisus. Noua credință, în misionarismul ei, are capacitatea de a se adapta obiceiurilor altor popoare, căpătând astfel o deschidere universală, vechiul cult mozaic rămânând minoritar.

Dogma creștină, prin impetuoșitatea ei, consideră creștinătatea drept Noul Israel, iar după Conciliul de la Vatican, potrivit filiației

¹⁴ vezi, de pildă, Chivu, I.; *Homo Moralis. Mari paradigme etice și etosul românesc*, Ed. Herald, Buc., 2008 ori lucrarea lui Munteanu, E.; *Studii de lexicologie biblică*, Ed. Univ. A.I. Cuza, Iași, 1995 ș.a.

¹⁵ Dintre acestea amintim: *Hara-Centre vital de l'homme*, Le Courier du Livre, 1969; *Le Zen et nous*, Le Courier du Livre, 1976; *Le Son du silence*, Cerf, 1989; *L'Homme et sa double transcendence*, Albin Michel, 1996 etc.

sale, Creștinismul descinde din „bunul măslin” al poporului lui Israel și el confruntat cu unele probleme dogmatice, așa cum a fost cazul reconstrucției Templului după revenirea evreilor din exil, când aceștia refuză sprijinul samaritenilor din considerentele legii israeliene a *Halahei* (codul religios al evreilor ortodocși), după care evreu este doar acela care s-a născut dintr-o mamă evreică sau orice altă persoană care aderă la iudaism în acord cu dogma evreiască. În drumul său spre Orient, Creștinismul întâmpină piedici și ostilități accentuate pentru că dă o nouă perspectivă religioasă. De pildă, în India, țara cu un milion de zei și cu peste un miliard de locuitori sunt încă multe milioane de oameni care nu au auzit încă de Hristos, deși misionarii creștini au ajuns aici cu sute de ani în urmă¹⁶.

Constituția Indiei, spune Mircea Eliade, într-o conferință din 1935, îngăduie în principiu oricărei persoane ori grup religios libertatea confesională, Creștinismul însă cunoaște eșecul în India, iar în ultimul timp extremismul *Hindutva* declanșează o acțiune amplă împotriva musulmanilor în anii '90 care depășește persecuția și atinge forme violente, soldate cu victime. Pentru a preveni astfel de reacții, Festivalul Narmada (*Social Fair for Mother Marmada*-februarie 2011), cu toate măsurile de securitate, nu a fost lipsit de manifestări zgomotoase și chiar violente, grupuri de extremiști hinduși avertizând din vreme că acest festival va duce la curățirea regiunii Madhya Pradesh de creștini.

În acest climat de nesiguranță apar temeri la nivel înalt privind respectarea dreptului la libertate religioasă în India, mai ales că bisericile de aici reclamă și ele noi curente de gândire occidentale ce vizează teologia liberală, universalismul sau nominalismul. La vremea lui (1935), însuși Eliade, bun cunoscător al sistemului religios hindus, se arăta sceptic privind șansele Creștinismului în India și de aceea misiunile succesive de aici „s-au temut să-l lase

¹⁶ Cel mai cunoscut misionar creștin, baptistul William Carey (1761 –1834), care rămâne acolo patru decenii, traduce Biblia în India în mai multe dialecte, inclusiv în sanscrită, exemplul lui fiind preluat și de alți misionari care au avut de înfruntat atacurile extremiștilor hinduși.